

УДК 373.2.091:373.2.011-51:376

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2025-4-8>

МОДЕЛЬ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПМР В МАЛОКОМПЛЕКТНОМУ ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗДО

Сорочинська Оксана Андріївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка,

доцентка кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0003-4823-1089

e-mail: Sorochynska-o@zu.edu.ua

Scopus-Author ID: 58033265600

Зінчук Людмила Льонгівна

директорка

Врублівського ЗДО «Сонечко» Романівської ТГ Житомирської області

ORCID ID: 0009-0003-8461-9520

e-mail: lydazinchuk@gmail.com

Стаття присвячена актуальній проблемі забезпечення цілісного та системного підходу до підтримки дітей із порушеннями мовлення (ПМР) в умовах малокомплектного інклюзивного закладу дошкільної освіти (ЗДО). Необхідність розробки такої системи зумовлена специфікою цих закладів, зокрема обмеженістю кадрових і матеріальних ресурсів².

Мета дослідження – обґрунтування авторської моделі комплексної системи організації корекційно-реабілітаційної роботи, яка має створити оптимальні умови для всебічного розвитку, соціальної адаптації та успішної інтеграції дітей із ПМР.

Розроблена модель побудована за блочно-компонентною структурою і включає: цільовий блок, який визначає стратегічну мету та основні завдання; змістовий блок, що складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: кадрово-ресурсного (орієнтованого на компенсацію дефіциту кадрів та залучення зовнішніх ресурсів, включаючи гранти та ІРЦ), методично-організаційного (включає розробку ППР, методичний супровід та партнерську співпрацю) та діяльнісно-процесуального (забезпечує гнучкий режим, міждисциплінарну взаємодію та різноманітні форми роботи). Модель реалізується на принципах міждисциплінарної взаємодії, інтеграції корекції в освітній процес та пріоритету сім'ї. Результативно-аналітичний блок – забезпечує постійний моніторинг динаміки розвитку дітей із ПМР, аналіз ефективності діяльності ЗДО та прийняття управлінських рішень для вдосконалення системи.

Ключові слова: вихователь ЗДО, нормативно-правова база, модель, корекційно-реабілітаційна робота, діти з ПМР, малокомплектний інклюзивний ЗДО, міждисциплінарна взаємодія, блочно-компонентна структура.

MODEL OF A COMPREHENSIVE SYSTEM OF ORGANIZATION
OF CORRECTIVE AND REHABILITATION WORK WITH CHILDREN
WITH SENSITIVE DISORDERS IN SMALL-COMPLEX INCLUSIVE
EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Oksana Sorochynska

Zhytomyr Ivan Franko State University

Lyudmila Zinchuk

Vrublivka PEI "Sonechko" Romanivska TC, Zhytomyr region

The article is devoted to the urgent problem of ensuring a holistic and systematic approach to supporting children with speech disorders (SDD) in the conditions of a small-sized inclusive preschool education institution

© Сорочинська О. А., Зінчук Л. Л., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

(PEI). The need to develop such a system is due to the specifics of these institutions, in particular, the limited human and material resources².

The purpose of the study is to substantiate the author's model of a comprehensive system for organizing correctional and rehabilitation work, which should create optimal conditions for the comprehensive development, social adaptation and successful integration of children with SDD.

The developed model is built according to a block-component structure and includes: a target block, which defines the strategic goal and main tasks; content block consisting of three interrelated components: personnel and resource (oriented to compensate for the shortage of personnel and attract external resources, including grants and IRC), methodological and organizational (includes the development of IPR, methodological support and partnership cooperation) and activity and process (provides a flexible regime, interdisciplinary interaction and various forms of work). The model is implemented on the principles of interdisciplinary interaction, integration of correction into the educational process and family priority. Result-based and analytical block – provides constant monitoring of the dynamics of the development of children with PMR, analysis of the effectiveness of the activities of the PEI and making management decisions to improve the system.

Key words: ZDO teacher, regulatory and legal framework, model, correctional and rehabilitation work, children with PMR, small-scale inclusive PEI, interdisciplinary interaction, block-component structure.

Потреба у забезпеченні цілісного, системного підходу до підтримки кожної дитини з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах обмежених кадрових і матеріальних ресурсів невеликого закладу зумовлює необхідність розробки моделі комплексної системи організації корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з порушеннями мовлення (ПМР) в малокомплектному інклюзивному ЗДО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукова розвідка дозволила виділити декілька логічних груп наукових досліджень, які розкривають різні аспекти корекційно-реабілітаційної діяльності в ЗДО. Зокрема, теоретико-методологічні основи та еволюція корекційної допомоги висвітлені в працях Т. Дегтяренко, А. Колупаєвої, В. Тесленко, М. Шевченко, А. Шевцов (обґрунтовують наукові підходи та методологічний фундамент організації роботи), Л. Бартенева, Л. Єфременкова, Р. Лапаєва (розглядають загальні питання корекційно-реабілітаційного спрямування). Соціально-педагогічна реабілітація та організація інклюзивного середовища буди об'єктом дослідження науковців, які зосереджуються на практичних умовах інтеграції дітей у суспільство та взаємодії фахівців: С. Лупінович та І. Марієва (узагальнюють досвід інклюзивної освіти та організаційні підходи до роботи фахівців), В. Андрієнко, В. Журов, І. Моргуліс (досліджують процеси соціальної інтеграції осіб із особливими освітніми потребами).

Мета статті – обґрунтування авторської моделі комплексної системи корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ПМР у специфічних умовах малокомплектного інклюзивного закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна організація корекційно-реабілітаційного процесу передбачає консолідацію зусиль педагогічного колективу, фахівців супроводу та

родини вихованців. Такий комплексний підхід спрямований на оперативне виявлення порушень, цілеспрямоване вдосконалення мовленнєвих навичок, успішну соціальну інтеграцію та стабілізацію психоемоційного стану дітей. Впровадження спеціалізованої моделі дозволяє структурувати ці компоненти, забезпечуючи персоналізацію допомоги, розвиток комунікативних здібностей та створення комфортного освітнього середовища для кожного вихованця. Запропонована нами модель базується на блочно-компонентному принципі, де кожен елемент є показником якості надання відповідних послуг корекційно-реабілітаційної роботи дітям, які мають мовленнєві порушення і здобувають дошкільну освіту в малокомплектному ЗДО.

Цільовий блок моделі фокусується на формуванні сприятливих умов для гармонійного зростання та включення дітей із порушеннями мовлення (ПМР) у освітній простір ЗДО через реалізацію цілісного підходу. Реалізація цієї концепції передбачає виконання низки стратегічних завдань: по-перше, підготовку кадрового потенціалу, підвищення професійної компетентності працівників та оновлення матеріально-технічної й методичної бази закладу для роботи у малокомплектних умовах; по-друге, побудову цілісної екосистеми взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу для забезпечення системності розвитку та виховання дітей з ПМР; по-третє, адаптацію та індивідуалізацію навчання відповідно до особливих освітніх потреб та потенційних можливостей кожної дитини шляхом поєднання освітньої та корекційно-реабілітаційної роботи; і, зрештою, налагодження дієвого моніторингу результатів, забезпечення зворотного зв'язку з батьками та створення інклюзивної атмосфери, що сприяє успішній адаптації та інтеграції вихованців із ПМР в освітній процес ЗДО та суспільство (рис. 1).

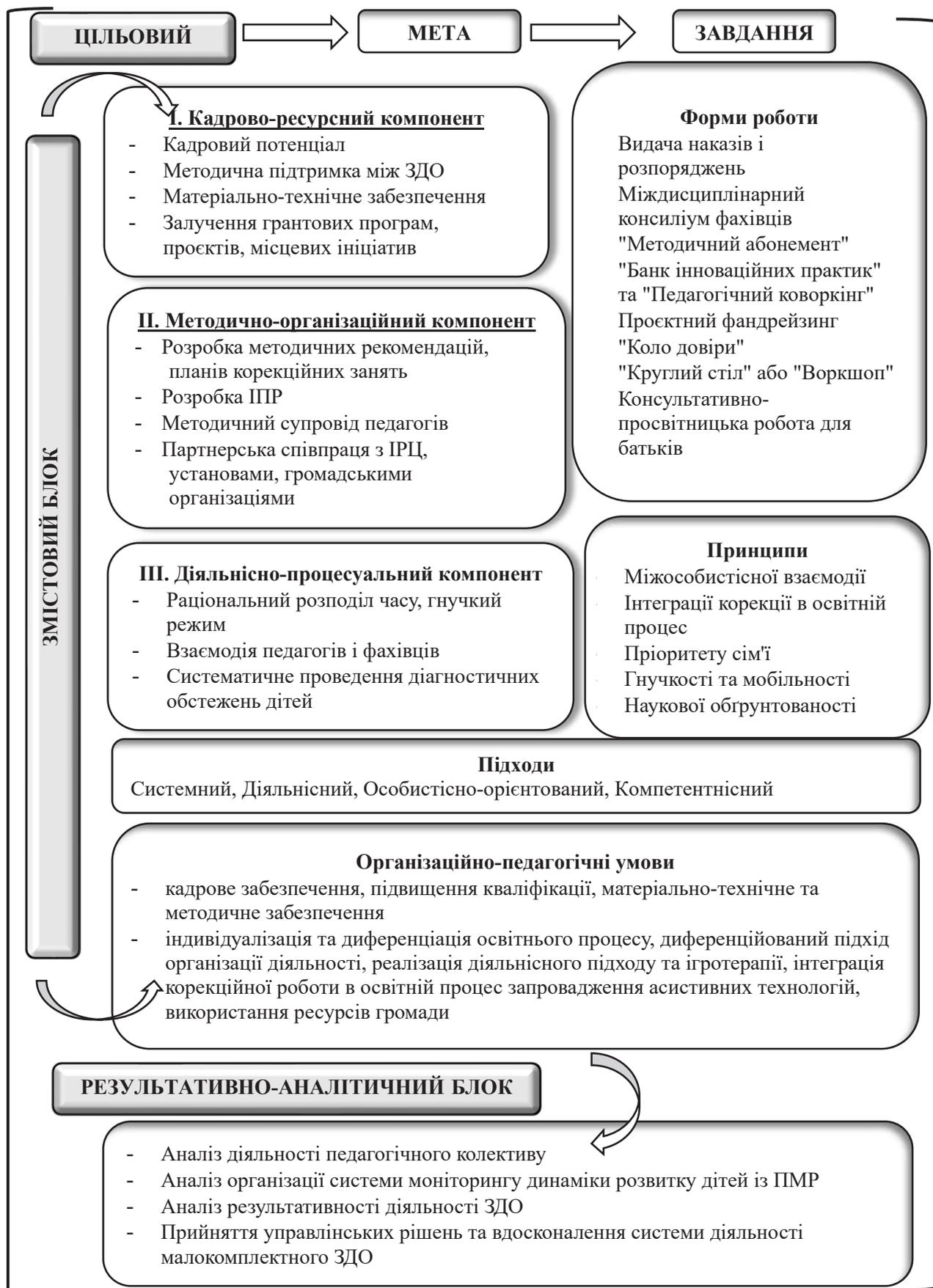

Рис. 1. Модель комплексної системи організації корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з ПМР в малокомплектному ЗДО

Змістовий блок:

I. Кадрово-ресурсний компонент формує професійний та матеріально-технічний фундамент для впровадження корекційно-реабілітаційних заходів у малокомплектних ЗДО, що працюють із дітьми, які мають порушення мовлення. Зважаючи на притаманний таким установам дефіцит спеціалізованих кадрів, виникає гостра потреба у розбудові адаптивної та взаємодоповнювальної системи професійної взаємодії, де наявні ресурси використовуються максимально гнучко. Основою супроводу стає мультидисциплінарна група, що об'єднує вихователів, асистентів, практичних психологів, логопедів та медичний персонал закладу. В умовах нестачі вузькопрофільних спеціалістів дієвим рішенням стає функціональна інтеграція: педагоги можуть частково реалізовувати логопедичні чи корекційні завдання після проходження відповідної фахової підготовки [2; 4].

Цьому сприяє безперервний розвиток колективу через участь у семінарах, вебінарах, супервізійних групах та професійних спільнотах. Важливою є також зовнішня підтримка з боку інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), медичних та соціальних установ, що реалізується через консультації, дистанційний супровід та проведення регулярних консиліумів для узгодження індивідуальних стратегій розвитку кожної дитини. Паралельно налагоджується горизонтальна співпраця між малокомплектними закладами для обміну методичними знахідками та спільних навчальних заходів.

Матеріальний аспект передбачає раціональну оптимізацію простору шляхом створення спеціалізованих міні-зон для індивідуальної чи підгрупової роботи. У корекційному процесі поєднуються класичні дидактичні засоби з інноваційними цифровими інструментами – інтерактивними програмами та аудіовізуальними матеріалами для розвитку фонематичного слуху, сенсорики й когнітивних функцій. Водночас активне використання природних і підручних матеріалів дозволяє створити насичене розвивальне середовище навіть у специфічних умовах невеликого закладу. Перспективним шляхом модернізації бази та підвищення фахового рівня персоналу ЗДО залишається залучення додаткових інвестицій через грантові проекти та локальні ініціативи громади.

II. Методично-організаційний компонент визначає логіку, структурну цілісність та послідовність реалізації корекційно-реабілітаційного супроводу в межах інклюзивної освіти в ЗДО. Основною умовою ефективності роботи закладу є налагодження міждисциплінарної взаємодії, за якої розвивальні завдання органічно інтегру-

ються у всі сфери щоденної життєдіяльності дитини – від ігрової діяльності та прогулянок до режимних моментів. Це дозволяє вихователям і спеціалістам діяти в межах єдиної методичної стратегії, забезпечуючи системність і наступність вимог. У контексті малокомплектного ЗДО особливого значення набуває розробка локальних методичних рекомендацій, розгорнутих планів занять та формування інтерактивного банку дидактичних матеріалів для роботи з дітьми, які мають порушення мовлення. Базовим інструментом персоналізації навчання виступає індивідуальна програма розвитку (ІПР), що будується на основі висновків фахівців інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ) та актуальних результатів моніторингу динаміки вихованця [1; 3].

Для безперервного зростання фахової компетентності педагогів передбачено систему методичного супроводу, що включає консультування, міні-тренінги, участь у професійних спільнотах та активну самоосвіту з використанням сучасних онлайн-платформ. Накопичений досвід систематизується у формі методичних кейсів, пам'яток та портфоліо для подальшого обміну з іншими освітніми й соціальними інституціями. Вагому роль відіграє координація зусиль із медичними установами, громадськими організаціями та ІРЦ, що реалізується через командні консиліуми для верифікації стратегій підтримки та оцінки результативності втручань.

Невід'ємною частиною моделі є тісне партнерство з родиною: залучення батьків до виконання елементів корекційних програм у домашніх умовах, проведення індивідуальних бесід та відкритих занять, що дозволяє гармонізувати розвивальний вплив на дитину та забезпечити її успішну адаптацію.

III. Діяльнісно-процесуальний компонент відображає практичну імплементацію запропонованої моделі, визначаючи якісні характеристики, адаптивність та педагогічну доцільність заходів, спрямованих на супровід дітей із порушеннями мовлення. В умовах малокомплектного ЗДО ключовим фактором стає раціональна організація часового ресурсу та впровадження гнучкого графіка занять. Це дозволяє гармонійно поєднувати індивідуальні, підгрупові та загальні форми роботи, зважаючи на невелику чисельність вихованців та індивідуальний темп засвоєння матеріалу кожною дитиною. Змістовне наповнення діяльності охоплює широкий спектр напрямів: від спеціалізованих корекційно-розвивальних занять (логоритмічних, сенсомоторних, психокорекційних) до різнопланових ігор та терапевтичних практик, таких як арттерапія, казкотерапія, елементи кінезіо- та піскової терапії. Важливе місце посідають соціалізаційні практики – участь дітей

у спільних проєктах, інклюзивних святах та екскурсіях, що сприяє їхній інтеграції у середовище однолітків через ігрову та побутово-трудова діяльність [1; 3].

Фундаментом ефективності виступає синергія зусиль педагогів і вузьких фахівців у питаннях планування та комплексного застосування методик стимуляції мовлення, моторики й когнітивної сфери. Безперервний обмін інформацією всередині команди дозволяє оперативно реагувати на зміни в розвитку дитини, а систематичний моніторинг із використанням стандартизованого діагностичного інструментарію забезпечує об'єктивну фіксацію результатів у картах індивідуального розвитку. Загалом дієвість цієї системи в умовах малокомплектного інклюзивного середовища прямо залежить від чіткої координації фахової взаємодії, що реалізується через розгалужену мережу управлінських та організаційних рішень.

Фундаментальним управлінським важелем у діяльності малокомплектного закладу є нормативно-директивне регулювання, що охоплює видання розпорядчих документів, системний контроль за їх реалізацією, а також стратегічне планування та координацію роботи персоналу згідно з чинним законодавством і Статутом установи. В умовах обмеженого кадрового ресурсу ключовим організаційним механізмом виступає міждисциплінарний консилиум, який функціонує у форматі мобільних нарад. До роботи консилиуму обов'язково залучаються вихователі інклюзивних груп та їхні асистенти, що дозволяє не лише вчасно коригувати індивідуальні програми розвитку (ІПР), а й оперативно інтегрувати вузькоспеціалізовані корекційні завдання в загальний освітній процес.

Професійне вдосконалення колективу реалізується через модель «методичного абонементу», яка передбачає побудову персоналізованих траєкторій навчання за допомогою дистанційних курсів та вебінарів. Внутрішньо-закладова підготовка трансформується у систему практико-орієнтованих тренінгів, де профільні фахівці (зокрема, логопеди) навчають колег базовим методикам: елементам логоритмики, вправам для стимуляції дрібної моторики чи прийомам психогімнастики, що забезпечує багатофункціональність працівників та взаємозамінність функцій.

Розвиток методичного середовища відбувається через створення «Банку інноваційних практик» та організацію «Педагогічного коворкінгу», що стимулює формування віртуальної бази спільних напрацювань і активний обмін досвідом між педагогами. Питання модернізації матеріально-технічного забезпечення вирішуються шляхом проєктного фандрейзингу та активного залучення місцевої громади й бать-

ків до втілення мікропроєктів, таких як створення сенсорних локацій. Управління ресурсами закладу оптимізується через впровадження «3D-мапи ЗДО» – системи електронного обліку майна з чіткою прив'язкою до відповідальних осіб.

Окремим вектором виступає психологічна підтримка колективу у форматі «Кола довіри», де регулярні рефлексивні зустрічі директора з працівниками допомагають запобігти професійному вигоранню та підвищити рівень лояльності кадрів. Нарешті, традиційні форми проведення педагогічних рад замінюються інтерактивними воркшопами та круглими столами, де фокус уваги зміщується з формального звітування на спільний пошук дієвих інструментів вирішення методичних викликів.

Критично важливим елементом функціонування системи виступає налагодження служби супроводу «ЗДО-ІРЦ», яка стає основним каналом залучення зовнішньої фахової підтримки. Для забезпечення стабільно високої якості корекційного процесу закладу необхідно мати чітко регламентований алгоритм взаємодії з Інклюзивно-ресурсним центром, що включає регулярні телеконсультації, супервізії та отримання методичних настанов. У такому форматі ІРЦ фактично перетворюється на виїзну або віртуальну ланку, яка нівелює дефіцит внутрішніх спеціалістів та гарантує фаховий рівень допомоги. Паралельно з цим проводиться інтенсивна консультативно-просвітницька робота з батьками, спрямована на оволодіння ними практичними навичками взаємодії з дитиною. Спільне виготовлення дидактичного інструментарію та участь у тематичних майстер-класах сприяють глибшому залученню родини до реабілітації, що дозволяє сформувати вдома сприятливе мовленнєве середовище, життєво необхідне для дітей із порушеннями мовлення (ПМР).

Ефективність запропонованої комплексної моделі безпосередньо залежить від неухильного дотримання низки методологічних принципів, що визначають нормативний базис корекційно-реабілітаційної діяльності в умовах кадрового голоду. Пріоритетним є принцип міждисциплінарної взаємодії та синергії ресурсів, який передбачає синхронізацію зусиль вихователів, асистентів, батьків та експертів ІРЦ через регулярні кейс-наради та дистанційний моніторинг індивідуальних програм розвитку. Важливим є також принцип інтеграції корекції в освітній процес, за якого розвивальні завдання не існують автономно, а органічно вплітаються у щоденну активність дитини – від ігрової діяльності до побутових моментів. Це реалізується через специфічні дидактичні «включення», коли вихователь використовує режимні моменти, наприклад

прогулянку чи прийом їжі, для реалізації логопедичних цілей. Принцип партнерства з родиною висуває сім'ю на роль провідного учасника реабілітації через формат «Батько-Котерапевт», що передбачає обов'язкове ведення журналів зворотного зв'язку та навчання батьків корекційним технікам для закріплення результатів поза межами закладу. Окрім того, система має відповідати принципу гнучкості та мобільності, що дозволяє їй оперативно адаптуватися до змін у контингенті вихованців чи кадровому складі. Це забезпечується через організацію розвивального простору, який легко трансформується під актуальні потреби, та раціональний перерозподіл обов'язків між штатними працівниками. Нарешті, фундаментом усієї роботи є принцип наукової обґрунтованості, що виключає використання застарілих підходів і базується виключно на верифікованих діагностичних та корекційних методиках, які відповідають сучасним стандартам спеціальної педагогіки та регулярно оновлюються на основі новітніх фахових розробок.

Комплекс організаційних умов передбачає створення надійної нормативно-правової бази, забезпечення закладу кваліфікованими кадрами та їхнє безперервне професійне вдосконалення, а також розвиток матеріально-технічного й методичного підґрунтя, впровадження асистивних технологій і активне залучення ресурсів громади. Педагогічний сегмент охоплює процеси індивідуалізації та диференціації навчання, застосування діяльнісного підходу й методів ігротерапії, а також органічну інтеграцію корекційних заходів у загальний освітній простір.

IV. Результативно-аналітичний компонент представленої моделі орієнтований на моніторинг ефективності всієї системи корекційно-реабілітаційної допомоги та узагальнення практичного досвіду ЗДО щодо супроводу дітей із ПМР. Його стратегічною метою – постійна модернізація освітнього процесу та методів роботи на основі глибокого аналізу динаміки розвитку вихованців, якості викладання та рівня командної взаємодії. У межах цього блоку здійснюється всебічний аналіз діяльності педаго-

гічного колективу, що включає оцінку професійної компетентності, якості планування та результативності впровадження інноваційних терапевтичних методик у процесі командного супроводу. Особлива увага приділяється аудиту системи моніторингу, що передбачає перевірку правильності ведення індивідуальних карт розвитку, протоколів спостережень та аналіз динаміки когнітивних і соціальних навичок під час щоквартальних засідань мультидисциплінарної команди для своєчасного коригування індивідуальних програм розвитку. Разом із цим проводиться комплексна оцінка результативності роботи закладу загалом, де аналізується рівень інклюзивності середовища, доступність простору, якість взаємодії з батьками та Інклюзивно-ресурсними центрами. Кінцевим етапом функціонування компоненту є прийняття обґрунтованих управлінських рішень для вдосконалення діяльності малокомплектного ЗДО. Це включає розробку планів підвищення кваліфікації за конкретними дефіцитними напрямками (сенсорна інтеграція, арттерапія, логопедичні технології), впровадження механізмів стимулювання педагогів, а також проведення консультативної та інформаційної роботи з родинами для надання персоналізованих рекомендацій щодо подальшого розвитку дитини.

Висновки. Розроблена авторська модель є системною відповіддю на виклики малокомплектних інклюзивних ЗДО, що пов'язані з обмеженістю кадрових та матеріальних ресурсів. Блочно-компонентна структура моделі дозволяє інтегрувати зусилля педагогів, фахівців ІРЦ та батьків, перетворюючи корекційно-реабілітаційну роботу з ізольованого процесу на органічну частину щоденної діяльності дитини. Ключовими чинниками успіху системи є багатофункціональність персоналу, використання зовнішнього методичного ресурсу (ІРЦ) та активне залучення родини як рівноправного партнера. Впровадження цієї моделі забезпечує умови для успішної соціалізації та гармонійного розвитку дітей із ПМР навіть у специфічних умовах невеликих сільських закладів.

Література:

1. Зінчук Л. (2025). Технології роботи з дітьми ООП в умовах малокомплектного закладу дошкільної освіти. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи*: Збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Житомир, 3 квітня 2025 року) / Ред. колегія: Л.Котлова, Л.Бутузова, С.Максимець / МОН України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соціально-психологічний факультет. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, С. 274–278.
2. Сараєва І. В. (2024). Інноваційна компетентність педагога як ключовий елемент розвитку дошкільної освіти в умовах реформ. *Актуальні питання у сучасній науці*. №11 (29). С. 1011–1020.
3. Чи легко керувати малокомплектним дошкільним закладом URL: <https://oplatforma.com.ua/article/1338-chi-legko-keruvati-malokomplektnim-doshklnim-zakladom>
4. Stanichenko O., Makarenko S., Maksymova O., Fedorova M., Huzhanova T. (2024). The model of inclusive education of preschoolers as a basis for educational barrier-free education / *Conhecimento & diversidade. – centro univ la salle-rj*. Volume16. Issue41. P. 526–545.

References:

1. Zinchuk L. (2025). Tekhnolohii roboty z ditmy OOP v umovakh malokomplektnoho zakladu doshkilnoi osvity [Technologies for working with children with special educational needs in a small-complex preschool educational institution]. *Aktualni pytannia rozvytku osobystosti: suchasnist, innovatsii, perspektyvy: Zbirnyk naukovykh prats za materialamy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Zhytomyr, 3 kvitnia 2025 roku) / Red. kolehiia: L. Kotlova, L. Butuzova, S. Maksymets / MON Ukrainy, Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka, sotsialno-psykholohichniy fakultet. Zhytomyr, Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka, S. 274–278. [in Ukrainian].*
2. Saraieva I. V. (2024). Innovatsiina kompetentnist pedahoha yak kliuchovyi element rozvytku doshkilnoi osvity v umovakh reform [Innovative competence of a teacher as a key element of the development of preschool education in the conditions of reforms]. *Aktualni pytannia u suchasni nauki – Current issues in modern science*, (11), 1011–1020. [in Ukrainian].
3. Chy lehko keruvaty malokomplektnym doshkilnym zakladom [Is it easy to manage a small-complex preschool institution]. Retrieved from: <https://oplatforma.com.ua/article/1338-chi-legko-keruvati-malokomplektnim-doshklnim-zakladom> (access obtained: 19.11.2025). [in Ukrainian].
4. Stanichenko O., Makarenko S., Maksymova O., Fedorova M., Huzhanova T. (2024). The model of inclusive education of preschoolers as a basis for educational barrier-free education / *Conhecimento & Diversidade – Centro Univ La Salle-RJ*. Vol. 16. Iss.41. P. 526–545.

Надійшла у редакцію: 04.11.2025

Прийнято: 26.11.2025

Опубліковано: 26.12.2025